

RESURSE EDUCATIONALE PENTRU PROFESORII CARE PREDAU LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ, CLASA A IX-A

Extras din volumul CITITUL NE FACE MAI BUNI (clasa a IX-a)
Autori: Ion Bogdan Lefter, Dumitrița Stoica, Dan Gulea, Dragoș Silviu Păduraru

CORINT
PRO
EDUCAȚIE

G. Ciprian

Omul cu mârtoaga

Piesa *Omul cu mârtoaga* aduce în prim-plan povestea unui arhivar simplu (Chirică), tată a doi copii. Mare iubitor de animale, omul va investi o sumă importantă într-un cal de curse, Faraon al V-lea, cu o foarte proastă reputație (era numit „regele gloabelor”). Acest fapt va amplifica ironiile și batjocurile din comunitate. Părăsit de soție (de cocheta Ana), Chirică devine un caz: el este „omul cu mârtoaga”, mereu umilit și disprețuit de o societate care „premiază” oamenii de succes. Situația se va schimba în momentul în care calul cel hulit se remarcă la concursurile de echitație. Datorită iubirii stăpânului, dedicat animalului său, Faraon al V-lea va câștiga toate întrecerile. Astfel, Chirică – un om exemplar, de o mare bunătate – intră, bogat fiind, în atenția tuturor aproape ca un zeu. Își împlinesc visul în care crezuse cu tărie.

Actul IV

[...]

(Intră din dreapta o Femeie bătrână.)

FEMEIA: Am mâncat, bogdaproste! N-am mai pus carne de pasăre în gură de nu se ține minte. Bogdaproste!

VARLAM: Ți-a plăcut, mătușă?

FEMEIA: Să vă dea Dumnezeu sănătate și dumneavoastră, și stăpânului dumneavoastră!

VARLAM: Îl cunoști pe stăpânul nostru?

FEMEIA: Nu, măicuțiță, dar tare aş vrea să-l văd la față!

VARLAM: Și de ce ții atâta să-l vezi?

FEMEIA: Ca să nu închid ochii fără să știu și eu cum îi un om mare.

VARLAM: Uite, așa, ca dumnealui. *(Arată pe Chirică.)*

FEMEIA: Dumnealui e ca mine și ca dumneata.

VARLAM: Apăi așa sunt oamenii mari. Dânsul e, mătușă.

FEMEIA: Nu-ți râde de mine, maică, sunt femeie bătrână. Oamenii mari nu stau la vedere. Ca să ajungi până la ei, îmbătrânești. Eu n-am apucat să văd o viață întregă un om mare.

VARLAM: Acum a dat norocul peste dumneata. Pe cinstea mea că dânsul e!

FEMEIA: Nu-ți face răs de mine. Du-mă, rogu-te, mai bine să-i mulțumesc.

VARLAM: Dar pentru ce e mare, știi, mătușă?

FEMEIA: Da? Dumnezeu să-l știe! Asta nu-i treaba mea.

CHIRICĂ *(scoate câteva hârtii din portmoneu)*: Ține, femeie.

ÎNAINTE DE TEXT

1. Propuneți câteva cuvinte care definesc un model de comportament uman și motivați alegerea făcută.

2. Precizați doi termeni care, în opinia voastră, caracterizează o personalitate. Puteți alege din lista de mai jos: *dăruire, inteligență, moralitate, simplitate, civism, vocație, datorie, perfecționism, respect, farmec, toleranță, empatie, implicare, autenticitate.*

3. Analizați calitățile umane care reies din tabloul artistului danez Laurits Tuxen (1853–1927).

Laurits Tuxen, *Bărbat înecat, adus la mal*, ulei pe pânză, 1913

Temă alternativă

Personalități,
modele, exemple

AUTOR

G. Ciprian (1883–1968), dramaturg, prozator și actor. Născut la Buzău, Ciprian (pe numele lui adevărat Gheorghe Constantin-Constantinescu) frecventează școala în satul Glodeanu-Siliștea, apoi, la București, urmează cursurile Liceului „Gheorghe Lazăr”, fiind coleg cu scriitorul Urmuz (Demetru Dem. Deme-trescu-Buzău). Își încheie studiile juridice la Universitatea bucureșteană (1906) și obține diploma de actor de la Conservatorul de Artă Dramatică, la clasa lui C. I. Nottara (1907). Va interpreta, ca actor, roluri pe scena Teatrului Național în creații dramatice de William Shakespeare, Molière, Friedrich Schiller sau Henrik Ibsen. Dintre operele literare, două piese de teatru au stârnit atenția publicului și a criticii literare: *Omul cu mârtoaga* (1927) și *Capul de rățoi* (1938). Prima s-a bucurat de succes european, fiind jucată la Berlin, Praga, Berna și Paris.

FEMEIA: Vai de mine!

VARLAM: Ai văzut?

FEMEIA: Atâția bani? Atunci nu cumva?...

VARLAM: Apoi nu ți-am spus?

FEMEIA (*privind cu teamă la Chirică*): Doamne, că pîrpiriu mai e!
(*Iese prin dreapta.*)

CHIRICĂ (*zâmbind*): Personalitatea mea!

VARLAM: Da, da. Povestea din câmp se topește ca boabele de rouă la lumina soarelui. Nici chiar stăpânul calului nu se mai gândește la ea. El e muncit doar de-o întrebare: ce fel de om ești tu? Și întrebarea asta zboară pe toate buzele, chiar ale celor mai împietriți. Ce fel de om ești? (*Intră un grup de slujbași.*)

SLUJBAȘUL: Societatea noastră...

VARLAM: Oprește-te. Cunoaștem melodia asta. Sunteți al treizeci și șaselea în ordine cronologică. Mai bine răspundeți-mi la o întrebare: de ce vă strângeți dumneavoastră în societăți? (*Slujbașii se privesc nedumeriți.*) Oameni în toată firea, nu vă e rușine să vă maimuțăriți ca școlarii?

SLUJBAȘUL: Noi suntem colegi de-ai domniei-sale și...

VARLAM: Vă cunosc. Sunteți niște bieți oameni care abia vă țineti viața de o zi pe alta, dar când vă strângeți laolaltă vă luați la întrecere să roștiți vorbe umflate.

SLUJBAȘUL: Noi...

VARLAM: Acum ce vreți?

SLUJBAȘUL: Îndrăznim să-l rugăm...

VARLAM: Să primească președinția de onoare.

SLUJBAȘUL: Și dacă este cu puțință am îndrăzni să-l rugăm să se întoarcă iar în rândurile noastre.

VARLAM: Sacrament!

SLUJBAȘUL: Numai pentru câtăva vreme. Nu pentru noi – noi nu merităm cinstea asta... o știu... dar pentru ochii lumii.

VARLAM: Pentru prestigiu.

SLUJBAȘUL: Da, ca să astupăm gurile care cârtesc.

VARLAM: Dacă vreți să creșteți în stima oamenilor, umblați cu picioroange. Ce aveți acolo?

SLUJBAȘUL: Un mic dar comemorativ. (*Desface hârtia.*)

CHIRICĂ: Napoleon!

VARLAM: Descoperiți-vă!

SLUJBAȘUL: Dar...

VARLAM: Burțile la pământ! (*Slujbașii se aruncă la picioarele lui Chirică.*)

CHIRICĂ (*mișcat*): Domnilor...

VARLAM: Nu te amesteca. Trăim un moment istoric. *(Ia un instantaneu după o masă.)* Să-l trecem posterității. *(Tăcâne aparatul.)* Vă mulțumesc, domnilor! *(Slujbașii se ridică.)*

SLUJBAȘUL: Nădăjduim că nu veți publica fotografia...

VARLAM: Asta v-ar mai lipsi!...

SLUJBAȘUL: Vă mulțumim. *(Se înclină adânc și ies.)*

VARLAM: Cum să nu fii tu mare când ei sunt așa de mici?!

CHIRICĂ: Să se târâie astfel, la picioarele mele!...

VARLAM: Asta le iartă toate păcatele.

(Intră o delegație.)

UN DELEGAT: Comitetul central al crescătoriei naționale, întrunindu-se în ședință plenară, vă proclamă președinte de onoare al societății și vă roagă să primiți acest mic dar comemorativ.

CHIRICĂ: Mulțumesc, dar...

VARLAM: Ia ascultați, domnilor, v-ați învoit afară ca să țineți toți același discurs?

DELEGATUL *(confuz)*: Eu vorbesc în numele societății de încurajare.

VARLAM: Bată-vă să vă bată de mucaliți! *(Pocnește pe delegat peste burtă.)*

DELEGATUL *(cu demnitate)*: Mă iartă, domnule, noi...

VARLAM: Bine, bine. Desfaceți ploconul.

(Unul din delegați rupe hârtia și dezvălește un tablou-caricatură, care înfățișează un cal mare, răpănos, urmat de cai mici îngrijiți.)

CHIRICĂ: Faraon!

VARLAM: Cine a comandat lucrarea asta?

DELEGATUL: Nimeni. Am văzut tabloul acesta într-o vitrină și ne-am grăbit să-l cumpărăm și vi-l aducem ca omagiu.

VARLAM: Faraon în carne și oase! Bietul cal! Ce făptură lipsită de înfățișare și ia uitați ce pomăduiți sunt cei pe care-i lasă în coadă? *(Celorlalți delegați.)* Nu sunteți de părerea mea? *(Delegații răspund evaziv prin semne.)* Faceți-mi plăcerea și spuneți și dumneavoastră un cuvânt. *(Delegații gesticulează.)* Totdeauna vorbește numai unul. Mai vorbiți și ceilalți. *(Delegații tac. Primului delegat.)* Ce e cu dumnealor, sunt surdomuți?

Edvard Munch,
Bărbat cu un cal, 1918

Temă alternativă

Personalități,
modele, exemple

DELEGATUL: Dânșii au venit numai de formă, ca să dăm mai multă greutate delegației noastre.

VARLAM: Bată-vă să vă bată de mucaliți! (*Îi împunge în burtă cu degetul. Delegații ies grăbiți.*)

CHIRICĂ: Îmi place lucrarea asta.

VARLAM (*cercetând tabloul*): Băgi tu de seamă un lucru? Trăsăturile feței au ceva omenesc în ele, aduc cu trăsăturile feței tale. Nu cumva tu și calul acesta sunteți una și aceeași întrupare?

CHIRICĂ: Cum îți place să înflorești lucrurile! De ce urmezi și tu pilda celorlalți și mă încarci cu merite care nu sunt ale mele?

VARLAM (*cu exaltare*): Crezi că ar exista oameni mari dacă nu s-ar găsi ucenici să înflorească adevărul? Zeci de minți ascuțite brodează acum pe canavaua¹ pe care le-ai întins-o și fiecare e dornic să te puie într-o lumină nouă. Mulțimea cască ochii aiurită, și pedestalul tău se ridică tot mai sus. Nici nu-ți dai seama pe ce culme te-a ridicat martiriul credinței tale!

CHIRICĂ (*zâmbind*): Nu stau pe nicio culme. Mă țiiu ca și altădată de coada mârțoagei mele.

VARLAM: De aceea te și înalți așa de sus. Ești dus de un cal năzdrăvan. Murdăria vieții nu se lipește de tine.

(în volumul *Dramaturgie românească*, II, Editura Tineretului, 1969)

¹ Canava, s.f. – țesătură rară, folosită la broderie și tapiserie.

APLICAȚII

1. Explicați rolul unor mărci specifice teatrului (artei dramatice):

Act	
Replică	
Dialog	
Indicație scenică/de regie	

2. Puneți în ordine următoarele secvențe din fragment:

a. Câțiva slujbași ai statului, colegi cu Chirică, îi cer acestuia chiar președinția de onoare.

b. Varlam îl consideră pe prietenul său un adevărat erou, care a atins culmile admirației din societate.

c. Un delegat dezvelește un tablou-caricatură.

d. Chirică își arată milostenia față de o Femeie bătrână.

e. Imortalizarea lui Chirică și a slujbașilor (aflați la picioarele sale) într-o fotografie.

3. Comentați replica Femeii: „Oamenii mari nu stau la vedere. Ca să ajungi până la ei, îmbătrânești”.

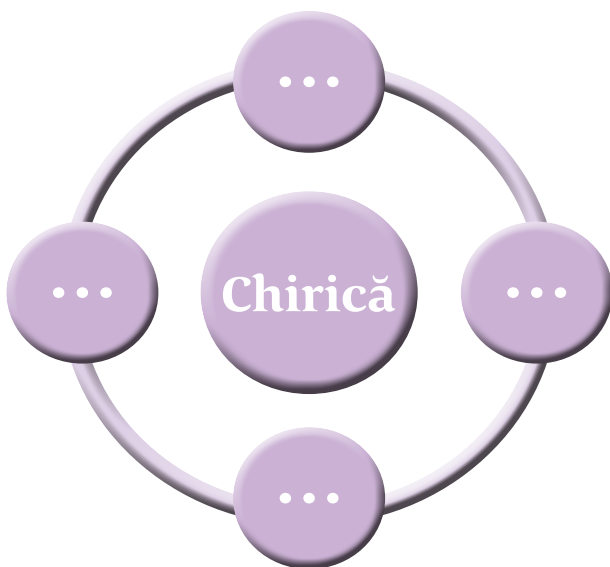
4. Urmăriți rolul lui Varlam în acest fragment. Este el un intermediar între Chirică și ceilalți ori o voce care caută să lumineze personalitatea unui om discret?

5. Motivați rolul slujbașilor și al delegaților, care doresc să îl onoreze pe Chirică. Reprezintă ei o voce colectivă, fără personalitate, nesinceră? Argumentați.

6. Explicați rolul tabloului-caricatură din text, ce „înfățișează un cal mare, răpănos, urmat de cai mici îngrijiți”.

7. Specie cu o tradiție bogată, cunoscută încă din Antichitate, comedia ridiculizează anumite mentalități, tipuri umane sau defecte și provoacă râsul. Opera *Omul cu mârtoaga* este considerată o comedie, însă, în fundal, se derulează o dramă individuală. Citiți integral piesa și argumentați în ce constă drama din spatele comediei, ținând seama de povestea lui Chirică (de care, în spațiul public, se face mult haz).

8. Notați patru calități ale personajului Chirică, așa cum reies din piesă.

9. Explicați motivul care l-a făcut pe protagonist să cumpere un cal lipsit de performanțe, un „animal ridicol, care sosește cu sute de lungimi în coadă și care stârnește râsul tuturor”, cum afirmă Varlam.

10. Numele calului, „Faraon al V-lea”, ne amintește de un titlu purtat de vechii regi egipteni (care se considerau de natură divină). Țintă a ironiilor, calul lui Chirică nu se va mai izbi, în final, de greutatea acestui nume nobil. Credeți că autorul a avut în minte și caii din basme, mârtoagele curajoase care, mâncând jărat, se metamorfozează complet în niște animale robuste, cu puteri supranaturale, credincioase eroului? Aveți în vedere și replica lui Varlam: „Ești dus de un cal năzdrăvan”.

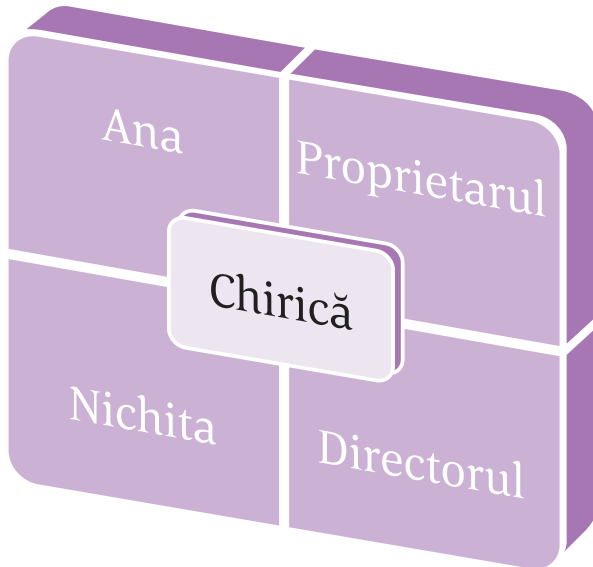
11. Un rol destabilizator în societate îl are, în *Omul cu mârtoaga*, presa. Caricaturizat în ziare, Chirică devine, în ochii lumii, un soi de bufon social. Umilit public, protagonistul este mereu batjocorit de semenii săi, care se hrănesc mai curând cu știri false, fiind incapabili să discearnă adevărul de minciună. Comentați rolul ziarului ca agent de popularizare a minciunii și de defăimare a protagonistului.

12. Autorul și-a propus să critice anumite ipostaze ale abjecției din sfera socială. În plus, falsitatea reprezintă, se pare, o regulă de aur pentru oamenii perfect adaptați unui sistem care promovează impostura. Analizați contexte din piesă în care apar oportunismul, falsitatea și egoismul.

13. Piesa lui Ciprian vorbește, în fond, și despre fiara/animalul sălbatic din om. Nichita, de exemplu, este un astfel de exponent al animalității. Caracterizați-l pe scurt, evidențiind secvențe relevante.

Temă alternativă Personalități, modele, exemple

14. Comentați, la alegere, o confruntare între Chirică și următoarele patru personaje din piesă:

15. Cum este conturat, la G. Ciprian, spațiul public?

- ca un mediu fals, în care minciuna ocupă un loc important;
- ca o rampă de lansare pentru profitori.

16. Reprezentant al statului, Inspectorul reflectă autoritatea și inflexibilitatea omului-șablon, incapabil de imaginație, fiind mereu ocupat („N-am vreme de pierdut. Am pe cap o mulțime de treburi”) și interesat de executarea ordinelor. Chirică, pe de altă parte, are o lume interioară bogată („Când n-am de lucru mă înfund între rafturile cu dosare și visez cu ochii deschiși. E plăcerea mea.”) Analizați scena întâlnirii dintre cei doi.

17. Comentați intențiile personajului „Omul cu idei” (din actul al III-lea):

„Și acum iată ideea. (Își șterge din nou fruntea.) Cunoșteam, ca toată lumea, faima proastă de care se bucură calul dumneavoastră. Faimă pe care o împărtășiiți cu o răbdare vrednică de admirat. Moartea acestui animal era deci un eveniment care ieșea din comun. Interesul pe care lumea i l-a arătat în viață lui Faraon i-l va arăta și după moarte,

mi-am zis eu. Prin urmare, dacă aș izbuti să am imaginea reală a defunctului, s-ar putea specula asupra mulțimii. Și atunci, în chip natural m-am gândit să-i cumpăr pielea. Într-adevăr, curățită bine, această învelitoare și umplută artistic cu paie, ar înfățișa un alter Faraon nu mai puțin vrednic de văzut. Toți câți l-au batjocorit în viață vor veni, desigur, să mai petreacă pe socoteala lui – spectacolele barbare sunt cele mai omenești. Cei care nu l-au văzut niciodată vor veni de curiozitate. Iar cei mai mulți or să se înșire ca oile, unii după alții, fără să știe de ce. Niște afișe mari pe ziduri, o baracă cât mai încăpătoare, o taxă de intrare și iată deci ideea realizată. (Își șterge fruntea.)”

18. În final, Chirică pare învăluit într-un nimb sacru. Indicați secvențe relevante în acest sens.

- 19.** Comentați următoarele replici ale Anei:
- „Oamenii vor totul pentru ei, și tu dai totul altora. Cine ești tu?”
 - „Semeni atât de puțin cu oamenii, că se cutremură carnea pe mine când îți vorbesc. Cine ești?”

Afișul spectacolului jubiliar (reprodus în volumul de amintiri *Măscărici și mângălici*, Editura pentru Literatură, 1965)

Temă

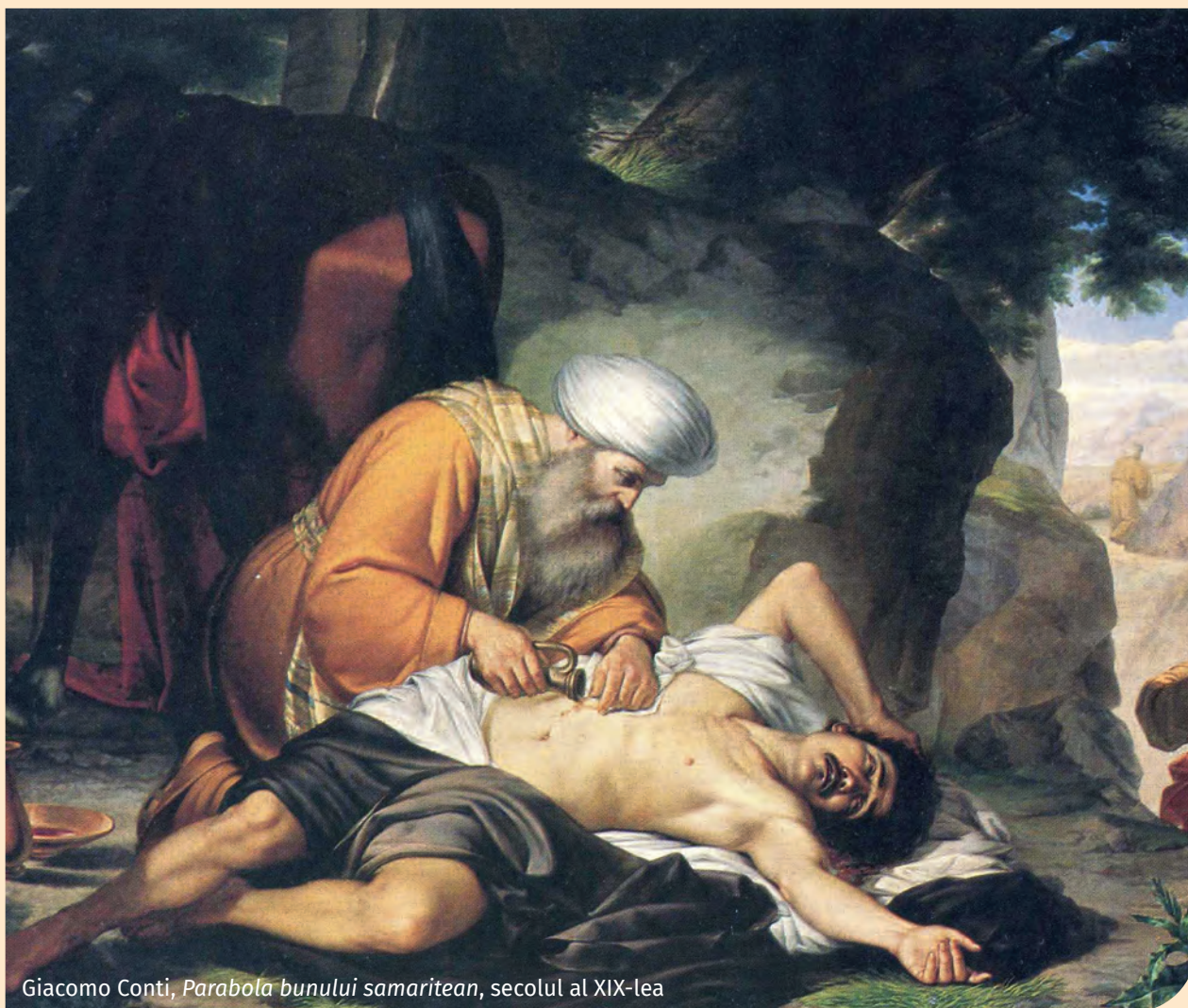
Scrieți, în două–trei pagini, o caracterizare a personajului principal, Chirică, evidențiind calitățile lui morale.

„Învins ori învingător, călcat în picioare ori având lumea întregă la picioarele lui, Chirică e același ins modest, șters, pașnic, cu inimă mare și capabil de o imensă milă față de slăbiciunile ori păcatele celor din jur. O milă care nu umilește, fiindcă e lipsită de aroganță și de ostentație, plină de cea mai caldă și firească omenie.”

(Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, 2019)

Personalități, modele, exemple

Fiecare societate își celebrează, de regulă, eroii: înțelepți, profeți, savanți, artiști sau lideri. Frumusețea morală, datoria civică, responsabilitatea, solidaritatea, curajul, altruismul, autenticitatea sunt valori care definesc o personalitate, un model de comportament în comunitatea umană. Figurile exemplare, recunoscute pentru arta de a se dăruia celorlalți, au atras atenția scriitorilor din toate timpurile. Lucrările morale vorbesc despre ce înseamnă practicarea binelui în societate. Literatura artistică aduce în prim-plan figuri deosebite, oameni simpli sau personalități publice. Epopeile clasice, poemele medievale sau basmele, de exemplu, au evidențiat figura eroului salvator, capabil, prin calitățile sale umane și supranaturale, să facă dreptate în lume, să corecteze derapajele (cum vor face, mai târziu, și supereroii din unele benzi desenate sau din cinematografia hollywoodiană). În plus, anumite opere literare au condamnat diverse nedreptăți sociale, abuzuri politice sau manifestări inumane, autorii acestor scrieri remarcându-se prin curajul de a dezvălui și critica nenumăratele chipuri ale răului.

Giacomo Conti, *Parabola bunului samaritean*, secolul al XIX-lea